

**ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ В СТОСУНКАХ «КУРАТОР-СТУДЕНТИ»
В КОНТЕКСТІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ**

© Кузьменко Н. В., 2015
<http://orcid.org/0000-0001-8265-5550>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.19015>

У статті проведено аналіз педагогічної взаємодії у процесі позааудиторної виховної роботи між куратором та студентами. Розглянутим є аспект готовності куратора до своєї професійної діяльності. Дотримуючись педагогічної стратегії виховання вищої школи можна отримати бажаний кінцевий результат – всесторонньо розвинута особистість фахівця. Автор зазначає, що навчальний потенціал, дружні стосунки, доброзичлива атмосфера колективу академічної групи сприятимуть повноцінному процесу освіти. Акцентовано увагу на постійній праці над собою та саморозвитку куратора, наявність яких вказує на його професійну компетентність. Розглядається зміст діяльності тьютора. Визначається спільність в роботі куратора академічної групи та тьютора, але робота останнього має ширший обсяг праці. Можливо при поєднанні цих посад у вищій школі формування особистості майбутнього фахівця стало б більш ефективним. Розкривається зміст, сенс, компоненти, структура, стилі та принципи педагогічної взаємодії в рамках виховного процесу. Виховний процес вищої школи реалізується педагогічною взаємодією утвореною шляхом створення ситуації психологічної єдності, забезпечення можливості самовираження особистості, прихованого керування ініціативою студентів.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, виховна робота, куратор, тьютор, студент.

Кузьменко Н.В. Педагогическое взаимодействие в отношениях «куратор - студенты» в контексте внеаудиторной воспитательной работы.

В статье проведен анализ педагогического взаимодействия в процессе внеаудиторной воспитательной работы между куратором и студентами. Рассмотрен аспект готовности куратора к своей профессиональной деятельности. Придерживаясь педагогической стратегии воспитания высшей школы можно получить конечный результат – всесторонне развитую личность специалиста. Автор отмечает, что учебный потенциал, дружественные отношения, доброжелательная атмосфера коллектива академической группы будут способствовать полноценному процессу образования. Сделан акцент на постоянной работе над собой и саморазвитии куратора, наличие которых указывает на его профессиональную компетентность. Рассматривается суть работы тьютора. Определяются

общие моменты в работе куратора академической группы и тьютора, но работа последнего имеет больший объем. Возможно, при объединении этих должностей в высшей школе, формирование личности будущего специалиста стало бы более эффективным. Раскрывается содержание, значение, компоненты, структура, стили и принципы педагогического взаимодействия в рамках воспитательного процесса. Воспитательный процесс высшей школы реализуется педагогическим взаимодействием образованным путем создания ситуации психологического единства, обеспечения возможности самовыражения личности, скрытого управления инициативой студентов.

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, воспитательная работа, куратор, тьютор, студент.

Kuzmenko N.V. Pedagogical cooperation in "supervising professor - students" relationships at the context of extracurricular educational work.

This article analyzes the pedagogical cooperation between the supervising professor and the students in extracurricular educational work. The aspects of supervising professor readiness to his professional activity is considered. Following the teaching strategies of high school education you can get the final result – comprehensively developed personality of a specialist. The author notes that the training capacity, friendship, friendly atmosphere of academic group will assist the full-fledged process of education. The attention is paid to self-cultivation and self-development of supervising professor, indicating his professional competence. The essence of tutor`s work is examined. The general aspects of an academic group supervising professor and a tutor are defined, but the one has a larger volume. Perhaps by combining these positions in schools of higher education the formation of future specialist personality would be more effective. The content, meaning, components, structure, styles and principles of pedagogical cooperation of the educational process are studied. The educational process of high school is implemented by pedagogical cooperation formed by creating a situation of psychological unity; providing the possibility of personality`s self-expression; hidden control of students initiative.

Key words: pedagogical cooperation, educational work, supervising professor, student.

Постановка проблеми. Позитивне ставлення студента до обраної професії, до навчальних дисциплін та до вільного від навчання часу має стати метою навчально-виховної роботи вищої технічної школи. Виховний процес слід організувати так, щоб студент став суб'єктом педагогічної діяльності та її активним учасником. Тоді суб'єкт-суб'єктні стосунки дадуть майбутньому фахівцеві можливість самовдосконалюватися та самостверджуватися. Ці процеси сприятимуть оволодінню студентом секретами сучасної науки та формуванню найкращих рис його характеру.

У дослідженнях І. Беха, Є. Бондаревської, А. Деркач, М. Киященко, С. Кульневича, А. Мудрик в галузі теорії виховання та проблем виховання у вищій школі розроблено теоретико-методологічні засади навчально-виховної роботи зі студентською молоддю. Діяльність куратора та наставника академічної групи вивчалась в роботах І. Авдєєвої, В. Беспалько, О. Дубасенюк, М. Мартинової, С. Романової. Психолого-педагогічні дослідження саме з проблем позааудиторної виховної роботи здійснили Л. Акімова, В. Бондаревський, М. Гарунов, Л. Заякіна, Л. Кондрашова та ін.

Однак, через свою багатоаспектність проблема формування всебічно розвинутої особистості студентів у процесі позааудиторної виховної роботи на принципах педагогічної взаємодії потребує ґрунтовнішого дослідження.

Мета статті полягає в проведенні аналізу педагогічної взаємодії у процесі позааудиторної виховної роботи між куратором та студентами, спрямованої на формування особистості майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу. Нові завдання вищої школи змінюють характер виховного процесу. Орієнтація його на особистість студента зумовлює необхідність структурування змісту позааудиторної роботи на гуманістичних принципах педагогічної взаємодії та співтворчості в стосунках «викладач – студенти».

Позитивне ставлення студента до обраної професії, до навчальних дисциплін та до вільного від навчання часу має стати метою навчально-виховної роботи вищої школи. Виховний процес слід організувати так, щоб студент став суб'єктом педагогічної діяльності та її активним учасником. Тоді суб'єкт-суб'єктні стосунки дадуть майбутньому фахівцеві можливість самовдосконалюватися та самостверджуватися. Ці процеси сприятимуть оволодінню студентом секретами сучасної науки та формуванню найкращих рис його характеру.

Розглядаючи виховний процес як організацію творчої взаємодії куратора й студента, проявляючи увагу до особистості майбутнього фахівця, не можна забувати про особистість куратора, його інтелектуальні, моральні, психологічні знання. У навчально-виховному процесі ВНЗ важливо дбати про те, щоб майбутні фахівці постійно перебували в ситуації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, збагачували свій внутрішній світ у спілкуванні з однокурсниками, викладачами, куратором [6].

Цікавий погляд на проблему готовності куратора до організації та проведення позааудиторної виховної роботи має С. Романова. На її думку,

кінцевим результатом педагогічної діяльності є досягнення мети виховання. Педагогічна стратегія – це направленість уваги педагога на виховну мету й побудову системи педагогічного впливу на вихованців згідно з ідеальним уявленням про кінцевий результат професійної діяльності. Педагогічна стратегія передбачає стійку послідовну орієнтацію педагога на мету, його вміння інтерпретувати події, факти й випадки з точки зору мети, що проектується у виховній діяльності [8].

Вищі навчальні заклади освіти висувають до роботи куратора вимоги, серед яких домінують теоретичні та практичні знання про освіту й виховання. Наявність цих знань виступає запорукою успішної підготовки студентів. Ефективність виховного процесу безпосередньо залежить від якостей куратора, його професійності. Під час виховної роботи, куратор веде спостереження за студентами, вивчає їх, планує заходи, сприяє згуртуванню колективу академічної групи, підштовхує до соціалізації та професіоналізації, допомагає у складних ситуаціях.

Куратор допомагає студентам розкрити свій навчальний потенціал, допомагає розпізнати наукові схильності, сприяти участі у наукових гуртках, предметних олімпіадах, конкурсах, конференціях.

Куратор має великий виховний вплив на формування професійної зацікавленості студентів та пов'язані з ним самоствердження та самоактуалізацію, сприяння розвитку знань і навичок, формування світогляду.

Багато в чому від куратора залежить атмосфера та психологічний клімат у групі. Куратор має великі можливості у сприянні формуванню загальноприйнятих цінностей й стандарту поведінки, у потрібний момент внести потрібні корективи. Єдність групи спостерігається тоді, коли куратор зміг сформувати у студентів позитивне ставлення одне до одного, дружні стосунки у колективі, доброзичливу атмосферу, які сприяють повноцінному процесу отримання освіти.

Виховний вплив куратора має бути непомітним, але відчутним, тоді можна говорити про професійність такого педагога. Адже при такому впливі легко формувати традиції, довірчі стосунки, здоровий колектив.

Зміст Концепції національного виховання спрямований на формування результативності виховання за активної участі педагога. В цьому документі йдеться про неординарність особистості педагога, його втілення в собі людського ідеалу, готовність до навчально-виховної діяльності, навички проектування розвитку особистості, вміння слідкувати за новими тенденціями

розвитку професійної підготовки. Таким чином, сучасний куратор в ідеалі відповідає стандартам кваліфікованого вихователя громадян України [5].

Професійна компетентність педагога-куратора є головним елементом його професіоналізму і діяльності. Для того, щоб куратор академічної групи мав високі показники професіоналізму, а також високий професійний і соціальний статус, він повинен постійно саморозвиватися й самовдосконалюватися. Для проведення виховних заходів ефективною спрямованості куратору слід проявити себе креативним організатором. Адже ця сформована здібність вказує на його творчий потенціал, самореалізацію та зростання в професійній діяльності.

З досвіду практичної діяльності, крім виконання обов'язків вихователя, куратор викладає навчальні дисципліни, проводить наукові дослідження, залучається до соціальної роботи. Викладачу вищого навчального закладу не легко виконувати усі ці функції. Посада куратора академічної групи покликана сприяти розв'язанню проблем підростаючого покоління як у плані розвитку розумових, моральних здібностей, так і в плані професійних якостей майбутніх фахівців на засадах педагогічної взаємодії.

В педагогічній теорії і практиці є такий універсальний інтернаціональний засіб формування фахівця, форма організації навчально-виховної роботи у вищій і загальноосвітній школі, як діяльність тьютора. Ідея модульно-тьюторської технології відродилася з XVII ст. на основі потреби розвитку поширених в усьому світі сучасних положень: контекстуальної підготовки фахівця; особистісно орієнтованої освіти і виховання; розвивального навчання; модульного розподілу навчального матеріалу і рейтингової оцінки знань; ігрових форм навчання тощо. Тьютор піклується про індивідуальне формування певної особистості, про окремі, лише їй притаманні засоби навчання і виховання, будуючи стосунки на засадах гуманної педагогічної взаємодії. Тьютор покликаний організовувати передумови самовизначення, самоздійснення, самореалізації людини в професії, надаючи допомогу в розробці індивідуальної освітньої парадигми, тобто він забезпечує успішність індивідуальних професійних спроб. Відоме в нашій системі освіти поняття «куратор», є близьким поняттю «тьютор», але значно звуженим. На наш погляд, постає завдання наповнення його тьюторським змістом. Згідно іноземного досвіду за виконання обов'язків тьютора вводяться доплати, оскільки це додатковий обсяг роботи, а не години, які входять до навчального навантаження за кураторство [1].

Педагогічна взаємодія – це обмін інформацією, пізнання особистості студента педагогом (у нашому випадку – куратором), організація спільної творчої діяльності й побудова взаємин за допомогою різноманітних комунікативних засобів, збіг спрямованості педагогічного впливу і відповідної реакції учасників виховного процесу.

Взаємодія у виховному процесі реалізується шляхом створення ситуації психологічної єдності; забезпечення можливості самовираження особистості; прихованого керування ініціативою студентів.

Виховний процес, заснований на педагогічній взаємодії, забезпечує ефект спільного розуміння, спільної оцінки, які стимулюють перспективу зростання студентів, розвиток професійних поглядів, активної професійної позиції та творчого стилю їх діяльності [7].

Взаємодія та співтворчість в системі «куратор – студенти» змінює позицію педагога у вузівському процесі. Завдання куратора полягає в тому, щоб, не знижуючи власної активності, стимулювати активні дії майбутніх фахівців. Для цього необхідні: довірливість у спілкуванні зі студентами; діалогічність, уміння слухати майбутнього фахівця; взаєморозуміння, без якого немає педагогічної взаємодії та співпраці в системі стосунків «куратор – студенти»; психологічне взаєморозуміння між учасниками виховного процесу; відмова педагога від диктату, що сприятиме формуванню атмосфери співпраці і співтворчості під час проведення виховної роботи.

Сенс педагогічної взаємодії в системі «куратор – студенти» Л. Кондрашова вбачає в постановці привабливого творчого завдання, у процесі виконання якого обидві сторони спільно шукають нестандартні шляхи і способи досягнення спроектованих цілей, організації діяльності й аналізу отриманих результатів. «Психологічна стратегія взаємодії в ході виховного процесу – це включення в осягнення досліджуваного матеріалу кожного студента, опора на його особистий досвід» [3, с. 71]. Педагогічна взаємодія проявляється в тому, що на позааудиторних заняттях створюється ситуація психологічного комфорту, студенти отримують свободу дій, свободу вибору способів вирішення завдань для розкріпачення. Позааудиторна робота, організована за принципом педагогічної взаємодії та співтворчості містить у собі умови для самовираження, самоствердження і самостійності дій.

Втілити принцип педагогічної взаємодії та співтворчості у виховний процес – означає навчити його учасників поважати висловлені думки, сприяти

включенню у рефлексію. Обов'язковим є сприяння формуванню у студентів вмінь діяти у нестандартних ситуаціях, сперечатися, відстоювати власну точку зору, виокремлювати проблеми та вміти вирішувати їх нестандартними способами. Саме ці уміння слід формувати під час занять за допомогою створення спеціальних умов.

Куратор, організовуючи позааудиторну роботу, повинен враховувати структуру педагогічної взаємодії, основними компонентами якої є:

- моделювання взаємин куратора й студентів у процесі спільної діяльності (планування комунікативного механізму та способів його реалізації в ході позааудиторного заняття; вибору комунікативних засобів відповідно до педагогічних цілей і завдань, які забезпечують позитивний емоційно-моральний клімат в аудиторії, прояв індивідуальності педагога й урахування особистісних можливостей і здібностей студентів);

- безпосередня взаємодія в системі стосунків «куратор – студент» (реалізація в навчально-виховному процесі спланованої моделі педагогічної взаємодії, корекція прийомів і методів поведінки, забезпечення умов, сприятливих для розвитку активності й ініціативи сторін спілкування);

- управління взаємодією в системі «куратор – студенти» (набір дидактичних засобів, що забезпечують співпрацю і співтворчість; міцний психологічний контакт між учасниками навчально-виховного процесу; адекватна реакція на почуття, емоційні сприйняття й переживання; наявність психологічних сигналів, які сприяють виникненню в студентів установки на спілкування; концентрація їхньої уваги на розв'язанні пізнавальних завдань);

- подача педагогом інформації (різноманітність комунікативних механізмів у навчально-виховній роботі);

- установлення зворотного зв'язку в змістовому й емоційному планах (продуктивна взаємодія учасників педагогічного процесу, своєчасне отримання інформації про мікроклімат у колективі, про хід і результати студентської діяльності, ставлення студентів до позааудиторної роботи) [4].

Позааудиторна робота, заснована на взаємодії та співтворчості куратора й студентів, забезпечує успіх і взаєморозуміння в спільній діяльності, що стимулюють перспективу зростання саморозвитку студентів. Під час організації позааудиторної роботи необхідно, щоб педагогічні цілі були внутрішньо прийняті студентами. Важливо не тільки вибирати способи досягнення

поставлених цілей, а й створювати умови для оволодіння способами конкретних дій; не тільки оцінювати результати діяльності, а й формувати потребу і здатність студентів оцінювати досягнуті результати [2].

На основі досліджень А. Русалінової нами виділені п'ять стилів педагогічної взаємодії: активно-позитивний, пасивно-позитивний, ситуативний, пасивно-негативний, активно-негативний. Такий поділ важливий для побудови програми підготовки майбутніх фахівців до професійної взаємодії. Формування відносин, переконань, отримання професійних знань, з одного боку, й розвиток умінь і навичок, з іншого боку, взаємопов'язані, але різні за змістом і методам вирішення виховних завдань [9].

Плануючи позааудиторну роботу, куратор має враховувати принцип взаємодії, який включає: психологічний комфорт, що забезпечує саморозвиток особистості; активність формування особистості майбутнього фахівця; педагогічне співробітництво, співтворчість, толерантність і взаємоповагу в системі «куратор – студенти»; створення індивідуальної програми для учасників позааудиторних заходів.

Висновки. Зробивши аналіз, можна визначити, що учасниками педагогічної взаємодії у позааудиторній виховній роботі є куратор та студенти. Виконуючи свої функції на професійному рівні, куратор позитивно впливає на формування зацікавленості, світогляду, потреби у саморозвитку студентів. Формування вмій діяти у нестандартних ситуаціях, виокремлювати проблеми та вміти вирішувати їх нестандартним способом, поважати висловлені думки, відстоювати власну точку зору відбуваються у процесі поза аудиторної виховної роботи побудованої на принципах педагогічної взаємодії. Дотримуючись зазначених принципів, учасники виховного процесу стають рівноправними суб'єктами, а відносини між ними набувають суб'єкт-суб'єктний характер. Отже, куратор, будуючи свої стосунки зі студентами на принципах педагогічної взаємодії та співтворчості може ефективно сприяти формуванню всебічно розвиненої особистості майбутніх фахівців. Можливості позааудиторної виховної роботи є великими, використання яких слід спрямовувати на формування майбутнього цивілізованого суспільства.

Література

1. Бойко А. М. Тьютор - якісно вища педагогічна позиція і новий простір духовно-моральної взаємодії / А. М. Бойко // Збірник наукових праць Полтавського держ. педагогічного університету ім. В. Г. Короленка : Педагогічні науки. – 2011 . – Вип. 2. – С. 4-10.
2. Гаврилюк О. О. Роль позааудиторної роботи в системі формування комунікативної культури майбутніх учителів / О. О. Гаврилюк // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. / гол. ред. д. п. н., професор В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2005. – Вип. 12. – С. 84-90.
3. Кондрашова Л. В. Формирование профессионально-нравственных убеждений студентов в системе учебно-воспитательной работы педвуза / Л. В. Кондрашова // Материалы межвузовской научно-практической конференции, посвященной вопросам совершенствования подготовки учителя. – Херсон, 1990. – С. 70–72.
4. Кондрашова Л. В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Лидия Валентиновна Кондрашова. – К. ; Одесса : Вища школа, 1988. – 160 с.
5. Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти: затвердж. коміс. М-ва освіти України 28.02.96, протокол № 2(4–8) // Виховна робота в закладах освіти України : зб. нормат. документів та метод. рекомендацій. – К. : ІЗМН, 1998. – Вип. II. – С. 179–192.
6. Кузьменко Н. В. Роль куратора у формуванні самоствердження студента / Н. В. Кузьменко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – № 24. – С. 105 – 112.
7. Марачковська О. Л. Поведінкова гнучкість як умова професійних дій менеджера освіти / О. Л. Марачковська // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. / гол. ред. д. п. н., професор В. К. Буряк.– Кривий Ріг : КДПУ, 2008. – Вип. 20. – С. 44-48.
8. Романова С. В. Романова С. В. Реалізація куратором академічної групи завдань виховання у вищих технічних закладах освіти / С. В. Романова // Рідна школа. – 2005.– № 6. – С. 36–39.
9. Русалинова А. А. Социальная психология и социальное планирование / Алла Александровна Русалинова. – Л. : ЛГУ, 1973. – 387 с.